

УМОВИ, ОСНОВНІ КРИТЕРІЇ ТА ФАКТОРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Гуторова О.О., кандидат економічних наук, доцент,
Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4705-5482>
Літвінова Н.В., здобувач вищої освіти,
Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна

Проблема забезпечення продовольчої безпеки у глобальному масштабі у XXI століття не втрачає своєї актуальності. Її сутність полягає в наявній невідповідності зростаючого попиту населення на продовольчі товари та можливостей агропромислового виробництва, яке обмежене земельними та водними ресурсами, а також рівнем розвитку даної галузі. Проблема продовольчої безпеки держави базується на низці аспектів: голод та недоїдання; структура та якість харчування; стан здоров'я населення; наявність продовольчих запасів, і навіть їх дефіцит; нерівномірність у розподілі продовольчих товарів; диференційованість у рівнях споживання та потреби населення в продуктах харчування; висока вартість продовольства.

З одного боку, система продовольчої безпеки України є підсистемою системи її національної безпеки. З іншого – є підсистемою світової системи продовольчої безпеки тому, що продовольча проблема має загальносвітовий характер [5].

Розв'язана Росією війна суттєво вплинула на стан продовольчої безпеки в Україні. Країна посіла останнє місце в Європейському рейтингу (26 місце з 26) та на глобальній мапі зайняла 65 сходинку серед 113 країн світу. За показником забезпечення продуктами харчування Україна посідає найгірше місце в Європі і 65 сходинку глобально, що спричинено суттєвим зростанням цін, зміною середніх витрат на продукти харчування та відсутністю дієвих державних програм захисту.

Погіршення продовольчої безпеки в країні через війну спричинене, зокрема, знищеними логістичними ланцюгами та інфраструктурою, зруйнованими господарствами та виробництвами, зменшенням кількості виробленого продовольства на працюючих підприємствах, зростанням базових продовольчих потреб в найбільш постраждалих регіонах країни. Фактично продовольча безпека країни стає відповідальністю бізнесу – агрохолдінгів, малих та середніх господарств, а також їх партнерів – постачальників ресурсів [2].

Концепція забезпечення національної продовольчої безпеки, яка була розроблена ФАО, включає реалізацію наступних цілей: забезпечення необхідного постачання продовольством населення; забезпечення найкращої стабільності постачання; поглиблення можливостей незаможних верств населення щодо доступу до продовольства.

Продовольча безпека пов'язана зі здатністю держави забезпечувати задоволення потреб населення у продовольстві на тому рівні, що забезпечує достатній рівень оптимальної життєдіяльності. Тому основною метою держави у цьому напрямі є гарантування населенню у достатній кількості високої якості продовольства.

У більшості найрозвиненіших держав мають місце закони про продовольчу безпеку, відповідно до яких практично 100% основних видів продовольчих товарів виробляються безпосередньо в країні внутрішніми виробниками. Відповідно, з метою задоволення потреб у цих видах продуктів харчування жоден бізнесмен не має права виробляти аналогічних товарів. Продовольча безпека – поряд із промисловою, військовою, технологічною, екологічною – є структурним елементом продовольчої безпеки, яка, у свою чергу, становить основу національної безпеки. Стан національної продовольчої безпеки оцінюється через систему критеріїв та кількісних параметрів, у тому числі їх порогових (критичних) значень. Вона дозволяє здійснювати постійний моніторинг продовольчої забезпеченості та прогнозувати загрози.

Для глибокого розуміння сутності продовольчої безпеки необхідна систематизація структури її критеріїв, показників, чинників, ресурсів та умов. При цьому слід розуміти, що критерії досліджуваної категорії залежать від факторів, які визначаються наявними ресурсами та умовами, що сприяють або, навпаки, знижують рівень продовольчої безпеки [1, 4].

До основних критеріїв ставляться:

1. Фізична доступність продовольства, яка має на увазі здатність продовольчої системи нашої держави імпортувати, виробляти, виробляти зберігання продовольства у тих обсягах, які необхідні задоволення обґрунтованих потреб всіх верств населення.

2. Економічна доступність продовольства, що позначає рівність всього населення у питанні у споживанні збалансованого за асортиментом набору продуктів харчування, що знаходиться відповідно до наявних стандартів якості та поживності.

3. Продовольча незалежність, що є економічною автономністю і самостійністю продовольчої системи держави, і навіть повну її незалежність від коливань міжнародного кон'юнктури.

4. Надійність, яка є здатністю продовольчої системи держави нівелювати вплив погодних, сезонних та інших погодних коливань у постачанні продуктами харчування населення всіх регіонів.

5. Стійкість, під якою прийнято розуміти здатність продовольчої системи держави розвиватися на базі розширеного відтворення.

Таким чином, продовольча безпека є проблемою не тільки аграрно-виробничої, а й соціально-економічної сфери.

Кінцевою фазою функціонування продовольчої системи є споживання. Система споживання продовольства може забезпечити калорійність харчування людини, яка відповідає витратам організму збалансованістю між білками, жирами та вуглеводами, достатньою кількістю тваринних білків – джерела незамінних амінокислот, які не синтезуються в організмі, а також рослинних жирів. Поряд із цим має бути витримана оптимальна екологічна чистота продуктів та їх насиченість мінеральними речовинами з урахуванням вимог, що висуваються фізіологією людини. Організація системи споживання продовольства враховує кліматичні умови проживання, статеву структуру населення та особливості його роботи, фізіологічні потреби, пов'язані із зазначеними характеристиками.

Відповідно до цього визначають чотири рівні споживання в країні:

Перший рівень – критичний – він передбачає добове споживання на одну людину нижче 2200 ккал, що характеризує існування на межі виживання та забезпечення простого відтворення населення;

Другий рівень – мінімальний – середньодобове забезпечення у 2300-2800 ккал душу населення передбачає наявність обсягів продовольчих ресурсів, які виключають можливість появи голоду.

Третій рівень – раціональний (нормальний) – означає, що середньодобове споживання перебуває у межах 2800-3600 ккал однієї людини, за обов'язкового збалансування раціону білками, вітамінами та інші важливими компонентами. Нормативні показники такого харчування слід використовувати як базу для всіх соціально-економічних розрахунків на державному рівні в нормальних умовах.

Четвертий рівень – комфортний – даний рівень споживання дозволяє отримати калорійність та структуру споживання не лише відповідно до раціональних норм харчування, а й передбачає

споживання екологічно чистих продуктів харчування, які підвищують тривалість життя населення, покращують здоров'я та збільшують середню для країни тривалість життя [5].

За результатами проведеного дослідження було виявлено чинники, які впливають досягнення продовольчої безпеки [3, 5].

– соціально-політичні: воєнний стан держави; порушення норм міжнародного права; соціально-політична нестабільність; корупція; відсутність адекватної сучасним загрозам державної доктрини продовольчої безпеки.

– техногенні: старіння матеріально-технічної бази виробництва; енергетичний дефіцит; суттєве зниження поголів'я худоби; використання екстенсивних агротехнологій; руйнування племінної справи та насінництва.

– екологічні: ерозія ґрунтів; стихійні лиха; поширення генномодифікованих продуктів.

– економічні: дефіцит інвестиційних ресурсів; кваліфікованих кадрів; інфляція; диспаритет цін; дезінтеграція АПК; агресивний маркетинг; нерозвиненість інфраструктури продовольчого ринку та відсутність ефективних каналів реалізації продовольства.

– інституційні: неефективність міжнародних інституцій регулювання АПК, надмірна відкритість економіки; низька специфікація та незахищеність прав власності на землю; нерозвиненість інститутів планування та прогнозування в АПК.

Продовольча безпека держави перебуває у тісному взаємозв'язку з рівнем самозабезпечення регіонів продовольством, під яким слід розуміти ступінь задоволення більшої частини потреб населення продовольчих товарів за рахунок стимулювання вітчизняного виробництва. Це важливе завдання має вирішувати вітчизняний агропромисловий комплекс. Продуктивний розвиток агрокомплексу та сільського господарства зокрема є найважливішою умовою не лише досягнення оптимального рівня продовольчої безпеки, а й інтенсивного розвитку економіки держави загалом.

Бібліографічний список:

1. Гойчук О.І. Критерії продовольчої безпеки. *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. 2004. № 1. С. 42-44.

2. Гуменний В.Д., Музика П.М. Стан продовольчої безпеки населення України на початку тисячоліття. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. Іжницького*. 2014. Т. 16. № 1(1). С. 134-150.

3. Жаліло Я.А. Розвиток аграрного виробництва як передумова забезпечення продовольчої безпеки України: аналітична доповідь. Київ: НІСД, 2011. 104 с.

4. Кардаш О.Л. Сучасне методичне забезпечення оцінювання продовольчої безпеки України. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2015. № 5(1). С. 194-199.

5. Продовольча безпека країни: стан та перспективи зміцнення : монографія / Р.І. Тринько. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 303 с.

УДК: 338.24

КЛАСИФІКАЦІЯ ЗАГРОЗ СОЦІАЛЬНЬОЇ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Демченко К.О., здобувач третього рівня вищої освіти,
Харківський національний економічний
університет ім. Семе́на Кузне́ця, м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4097-9407>

Соціальна безпека на сьогодні формується під впливом різних факторів, яким складно своєчасно запобігти. Глобалізація, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, вплив пандемії COVID-19, вплив війни, періодичне обмеження діяльності підприємств і організацій, істотне зменшення обсягів виробництва, посиленні ролі цифровізації у суспільстві, і впрямті-решт зміна поведінки людей породжують певні ризики і загрози стійкому розширенню можливостей і свобод людини. Безумовно, ці процеси є суперечливими, оскільки приносять людству як досягнення, так і низку проблем. У цьому випадку, питання оцінювання соціальної безпеки і впливу таких проблем вимагає комплексного підходу до його забезпечення, враховуючи сучасний стан суспільства й перешкоди, що негативно впливають на всі детермінанти соціальної безпеки.

Результати дослідження питань, пов'язаних із діагностикою негативних чинників соціальної безпеки, висвітлені у працях зарубіжних і вітчизняних учених: Б. Бузана, Л. Капіци, О. Сушко, О. Титарчук, фахівців комісії з питань людської безпеки ПРООН та ін. У той же час питання виявлення загроз соціальній безпеці й аналізу ступеня їх прояву не достатньо розкриті.

Типові загрози у сфері соціальної безпеки визначено у Законі України «Про національну безпеку України» та у Стратегії національної безпеки України [1].